

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника
Юридичний інститут

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЧИН- НОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Збірник наукових статей
Випуск XX

м. Івано-Франківськ, 2008

ЗЕМЛЯ УКРАЇНИ ПОТРЕБУЄ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

УДК 349.415

Приватизація – це, зазвичай, велике грабіжництво: відбирають у народу і віддають багатіям.

Рамсей Кларк, США

Земля України – найбільше національне багатство українського народу. За оцінкою В.В.Докучаєва, український чорнозем є дорожчим за вугілля, нафту, золото; в існуючих кліматичних умовах ніде на земній кулі навіть за мільйони років не зможе утворитися «такий благодатний ґрунт, який становить корінне, ні з чим незрівнянне багатство». Над-

дніпрянищина і Наддністрянщина – єдине у світі місце, де ширина чорноземної зони досягає 500км., а глибина – 1,2 – 1,3м. Значний масив українських земель (Вінниччина, Житомирщина) ні разу не був затоплений водами морів чи океанів, тут зберігався і народжувався родючий ґрунт, ця земля відіграла роль своєрідної генетичної скарбниці на зразок велетенського природного «Ноева ковчега», де формувалась і звідки розселялась по новоутворюваній суші флора і фауна, а разом з нею й людяність (О.Братко-Кутинський). Тому є підстава зробити висновок: українські степи - це планетарний заповідник, у якому має встановлюватися особливий режим використання, зберігання і постійного поліпшення родючості землі. Без додержання цієї основної вимоги будь-яке реформування земельних відносин приречене на провал.

Відповідно до ст.211 ЗК юридичну відповідальність за порушення земельного законодавства несуть громадяни та юридичні особи. У той же час ЗК (ст.ст.154,155) передбачена відповідальність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за порушення права власності на землю. У зв'язку з цим виникає питання про підстави розмежування відповідальності за порушення права власності на землю від порушень земельного законодавства за терміном, викладеним у ст.211 ЗК, та про обґрунтованість обмеження відповідальності, зазначеними двома владними органами за порушення права власності на землю.

На нашу думку, щодо першого питання мова йде про штучне і невинуватене виключення з переліку порушників земельного законодавства за суб'єктивним складом держави, її органів та органів місцевого самоврядування.

Я.М.Шевченко справедливо стверджує, що хоч держава і не підпадає під ознаки юридичної особи, але ж є суб'єктом цивільно-правових відносин, а тому є суб'єктом відповідальності, що впливає з непрямих вказівок у законодавстві про її обов'язок у певних випадках відшкодувати шкоду, нести субсидіарну відповідальність. Це вимагає введення у ЦК самостійної норми, що Україна як держава й органи місцевого самоврядування беруть участь у цивільних правовідносинах і несуть відповідальність на рівних підставах з іншими суб'єктами цивільного права [3,с.175-176].

Становлення української державності збіглося з припиненням дії всіх програм охорони і підвищенням родючості ґрунтів. Подрібнення земельних ресурсів і, як невідворотній наслідок – руйнація сільськогосподарських підприємств неминуче призводить до втрати природної родючості земель, знижує контроль за їх ефективним використанням, а також позбавляє можливості покласти край спробам безгосподарності,

марнотратства та псування землі. Сьогодні немає навіть мови про ґрунтозахисні системи землеробства, достатнє та збалансоване внесення органічних і мінеральних добрив, хімічних меліорантів, засобів захисту рослин, відновлення зруйнованих меліоративних систем, особливо в зонах ризикованого землеробства. Обвальне скорочення тваринництва потягнуло прогресуюче зменшення виробництва гною, без якого земля не дає прибутку, а мінеральні добрива без органіки погіршують структуру ґрунту.

За ЗК земля не є майном, але це не є перешкодою для розв'язання справи на підставі положень Конвенції, Суд самостійно оцінює визначення терміну «майно», причому його оцінка може відрізнитися від визначень, звичних у системі внутрішнього права, а також від визначень, використаних у провадженнях національними судами. Така позиція відома як «автономне» тлумачення Судом поняття майна.

Відчуження майна, згідно з практикою, включало експропріацію або націоналізацію майна державою. При цьому експропріацією є не тільки позбавлення права власності, але й обмеження прав. Зазначений підхід до розуміння змісту експропріація традиційний, і був також уживаний до радянських часів на території України, що входила до Російської імперії.

Наша планета Земля агонізує: знижуючи родючість ґрунту, кожного року людство скорочує термін існування нашої цивілізації на 3000 років (М.Руденко). Приватна власність на родючі землі позбавляє суспільство і місцеві ради права на земельну ренту. Ставши власністю олігарха, рента виплачується із громадянського користування, вивозиться закордон або розтранжирюється всередині країни, а наймані лакеї олігархів звинувачують уряд у нездатності приборкати інфляцію. Звідки держава наповнюватиме бюджет, якщо 75% ВВП - вартість природної ренти – присвоюватиметься злочинцями?

Для українських судів із часу ратифікації Конвенції виникла певна обов'язковість європейського прецедентного права з прав людини. Як зазначається у науковій літературі, прецедентне право з прав людини слугує додатковим джерелом права у процесі застосування та Тлумачення конституційних норм про права людини, які збігаються з основними правами, закріпленими в нормах Європейської конвенції з прав людини та основних свобод 1950р. [2,с.78].

Для українських юристів, які в більшості випадків є представниками континентальної правової системи, доктрина судового прецеденту видається, як правило, незрозумілою, оскільки судді, постановляючи рі-

шення, покладаються не стільки на позитивний нормативно-правовий текст, скільки на попередні судові рішення.

У юридичній літературі висловлена думка, що піонером щодо застосування прецедентного права виступив Конституційний Суд України у справі про ціни і тарифи на житлово-комунальні та інші послуги від 10 лютого 2000 року. Таким чином, каже С.Шевчук, в Україні починають складатися прецедентне право та відповідна судова правотворчість, що є, безумовно, значним прогресивним фактом для нормального якісного розвитку правосуддя у сфері захисту прав людини та основних свобод [2,с.82].

Відсутність самостійності, патріотизму і національної ідеї у вітчизняних псевдо інформаторів і лідерів реформ примусили їх діяти як вимагали МВФ і СБ, які зразу ж запропонували безальтернативну, з їх точки зору, програму «токової терапії»: тотальна приватизація, усунення держави від втручання в економіку, лібералізація економіки.

Тому вже 30.01.1992р. приймається закон «Про форми власності на землю»; 13.03.1992р. – нова редакція земельного кодексу, а вже інший голова ВР- І.Плющ підписує 13.03.1992р. постанову ВР «Про прискорення земельної реформи та приватизації землі».

Починається найганебніша сторінка в історії молоді української законності: розгул кумівського «указаного права» і фальсифікація Основного закону держави 1996р. і Земельного Кодексу 2001р.

У ч.1 статті Конституції України проголошено, що земля (та інші природні ресурси) є об'єктом одного і єдиного суб'єкта - українського народу. Його право власності – самостійна, вища форма власності, яка також сприйнята конституціями багатьох цивілізованих країн. Від імені українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією, тобто за умови, що земля є об'єктом права власності народу.

То ж всі об'єкти, перераховані в ст.13 Конституції, виключно з землею і природними ресурсами континентального шельфу є власністю Українського народу, і з юридичної точки зору, взагалі, виключають будь-яку форму приватизації. Тому всі ці об'єкти мають бути негайно і беззастережно повернуті у розпорядження держави. Без всенародного референдуму ні Президент, ні будь-які «любі друзі» не мають права розпоряджатися власністю народу як у своїх феодалних коморах. Народ має право на опір мародерству. Тому й гомонять селяни про «Нюрнберг-2!».

1. Закон України «Про охорону земель» від 19 червня 2003р. //Урядовий кур'єр. – 2003, 6 серпня.
2. Земельне право України. Підручник/За ред.. докт. Юрид. Наук М.В.Шульги,

- К.Юрінком Інтер, 2004. – Глава 16.
3. Земельне право. Академічний курс: Підручник для студентів юридичних спеціальних вищих навчальних закладів /за ред.. докт. юрид. наук., проф., НАИ України В.І.Семчика і канд.. юрид. Наук П.Ф.Кулинича. – К.: Видавничий дім «Ін Юрс». 2001 – Розділ 1.
  4. Земельний кодекс України: Науково – практичний коментар / За ред..В.І.Семчика. – К.: Видавничий дім «Ін Юрс», 2003. – Глава 5.
  5. Конституція України, ст.ст.13,14.
  6. Указ Президента України «Про основні напрями земельної реформи в Україні на 2001 – 2005 роки» від 30 травня 2001р. //Урядовий кур'єр. – 2001, 2 червня.

Vivcharenko O.A.

Ukrainian Land Needs Legal Protection

The main point of the author is to bring up the role of citizens, mainly peasants, as the subject of agricultural land utilization. Due to this aim the idea, peculiarities and composition of the agricultural ground; legal regulations of these lands according to the Land Code; freedoms and rights of Ukrainian people are researched in this article. It is of good use for the students, bachelor, specialists, masters, post-graduate, tutors of law departments of higher educational establishments.

Keywords: agricultural land utilization, peasant, Land Code, freedoms and rights.